
TÜZEL KİŞİLERİN ORĞANLARININ HAKSIZ FİİLLERİNDEN SORUMLULUĞU*

İZZET BAŞARA**

* *Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir.*

** *Kalecik Hâkimi, Ankara*

GİRİŞ

Tüzel kişiler de gerçek kişiler gibi hak ve fiil ehliyetine sahiptir. Tüzel kişiler de bir hak süjesi olduklarından, onlar da haklar edinebilir ve borç altına girebilirler. Gerçek kişilerin şahıs olarak varlık kazandıkları anda sahip oldukları hak ehliyetine, tüzel kişiler kuruluşları hakkında kanunun öngördüğü sisteme göre tescil, izin vs. gibi gerekli aşamaları tamamlamalarıyla sahip olurlar.

Tüzel kişilerin iradesi organları aracılığıyla oluşacağından, kanun koyucu tüzel kişilerin fiil ehliyetini kazanabilmesi için kanuna ve tüzüklerine göre gerekli organlara sahip olmaları şartını öngörmüştür. Nitekim tüzel kişiler organlarının yaptığı faaliyetler sonucunda alacaklı veya borçlu olurlar ya da organlarının hukuka aykırı fiilleri sonucunda üçüncü kişilerin uğradığı zararlardan sorumlu olurlar. O halde tüzel kişilerin fiil ehliyeti, kanun ve tüzüklerinde gösterilen organlara sahip oldukları anda başlar.

Bu çalışmanın konusu kapsamında tüzel kişilerin organlarının haksız fiillerinden sorumlu olma ehliyeti incelenecektir. Bu konunun incelenmesi bakımından önem arz etmesi dolayısıyla, öncelikle fiil ehliyeti, fiil ehliyetinin kullanılması ve tüzel kişilerde organ kavramı üzerinde durulacak, daha sonra tüzel kişilerin haksız fiil ehliyeti ayrıntıları ile ele alınacaktır.

I- FİİL EHLİYETİ VE KULLANILMASI

A- GENEL OLARAK

Fiil ehliyeti, 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu' nun 9'uncu maddesinde de

düzenlendiği üzere, bir kimsenin kendi fiilleri ile hakları kazanması ve borç altına girebilmesidir.¹ Kanunun düzenlemesinde gerçek kişi ve tüzel kişi ayrımı yapılmamıştır. Ancak tüzel kişilerin fiil ehliyetini kazanabilmesi için aranan koşullar, gerçek kişilerin fiil ehliyetini kazanabilmesi için aranan koşullardan farklı olarak düzenlenmiştir.²

Gerçek kişilerin fiil ehliyetini kazanabilmesi için, temyiz kudretine sahip olması ve ergin olması gerekir. Sadece insanlara özgü olan bu şartların tüzel kişiler için de aranması söz konusu olamayacağından, kanun koyucu tüzel kişilerin fiil ehliyetini kazanabilmesi için, yalnızca kanun ve tüzük uyarınca zorunlu organlara sahip olmalarını yeterli görmüştür.³ Nitekim Türk Medenî Kanunu'nun 49'uncu maddesi “Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar” demek suretiyle bu hususu belirtmiştir. Tüzel kişiler iradelerini organları aracılığıyla açıklarlar. Buna bağlı olarak da tüzel kişiler, organlarının işlemleri neticesinde alacaklı veya borçlu durumuna girebilecekleri gibi organlarının hukuka aykırı eylemleri sonucunda başkalarının uğradığı zararlardan da sorumlu olurlar.⁴

Tüzel kişilerin gerçek kişilerde olduğu gibi bir iradeye sahip olmaması, tüzel kişilerin fiil ehliyetinin kendi yapısına uygun olarak düzenlenmesini gerektirmektedir. Çünkü tüzel kişinin iradesi kendi bünyesinde yer alan kişilerin vereceği kararlarla oluşur.⁵

Netice itibariyle tüzel kişilerin fiil ehliyetini kullanabilmesi için kanunlarda öngörülen zorunlu organlara sahip olmaları gerekir. Tüzel kişiler, belli bir amacın gerçekleşmesi için gereken işlevleri yerine getirirken gerek üçüncü şahıslarla olan ilişkilerde, gerek iç işleyişinde gerekli iradeyi organları aracılığıyla açıklarlar.⁶ Bu nedenle, sadece, kanunen öngörülen zorunlu organlara sahip olan bir tüzel kişinin fiil ehliyetinden, dolayısıyla da

1 Oğuzman, M.K./Seliçi, Ö./Oktay-Özdemir, S.: Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 9. bs., İstanbul, 2009, s. 44 ; Ayan, M./Ayan, N.: Kişiler Hukuku, Konya, 2007, s. 18; Özsunay, E.: Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler, 5. bs., İstanbul, 1982, s. 70; Öztan, B.: Medenî Hukuk Tüzel Kişilerinde Organ Kavramı ve Organın Fiillerinden Doğan Sorumluluk, Ankara, 1970, s. 17.

2 Özsunay, s. 71; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 16.

3 Dural, M./Ögüz, T.: Kişiler Hukuku, 9. bs. İstanbul, 2009; Tunçomağ, K.: İşletme Hukuku, C. I, İstanbul, 1970, s. 102; Zevkliler, A./Havutçu, A./Gürpınar, D.: Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), 6. bs., Ankara, 2008, s. 165; Şener, E.: Kişinin (Şahsın) Hukuku, Ankara, 1997, s. 150; Özsunay, s. 71; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 17; Akınal, T.: Türk Medenî Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1995, s. 33; Serozan, R.: Tüzel Kişiler, İstanbul, 1990, s. 22; Ayan/Ayan, s. 128.

4 Akipek- Güral, J./Akıntürk, T.: Türk Medenî Hukuku -Başlangıç Hükümleri- Kişiler Hukuku, C. I, 4. bs., İstanbul, 2002, s. 560-561; Şener, s. 151.

5 Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 212.

6 Gençan, Ö.U.: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, Bilimsel Açıklama-İçtihatlar-İlgili Mevzuat, C. I, Genişletilmiş 2. bs. Ankara, 2007, s. 620; Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 166; Akipek-Güral/Akıntürk, s. 561; Ayan/Ayan, s. 128.

faaliyetlerinden bahsedilebilir.⁷

B- ORGAN KAVRAMI

Tüzel kişiler, belirli bir amacı yerine getirmek için bir araya gelen kişi toplulukları veya belirli bir amaca özgülünen mal toplulukları biçiminde oluşurlar. Tüzel kişi olarak varlık kazanan böyle bir topluluk, amacını gerçekleştirmek için tüzüğünde veya ana sözleşmesinde yazılı olan işlerle uğraşır ve o konularla ilgili faaliyette bulunur.⁸ Tüzel kişinin bu alandaki faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi, aktif olarak hukuk hayatına katılması, bazı eylem ve işlemler yapmasıyla mümkündür. Yapacağı bu eylem ve işlemlerin tüzel kişi açısından hukukî sonuç doğurabilmesi, tüzel kişinin iradesini o yönde açıklamasına bağlıdır. Bu noktada tüzel kişinin iradesini açıklama, onun işlemlerini yapma ve işlerini yerine getirme görevi organlarına aittir.⁹

Organ tarafından gerçekleştirilen eylem ve işlemler, doğrudan doğruya tüzel kişinin eylem ve işlemleri sayılır.¹⁰ O halde, tüzel kişilerde organ; kanun, tüzel kişinin esas sözleşmesi veya bunlara uygun olarak yapılan iç yönetmeliklerle kendisine yetki verilen ve tüzel kişinin iradesinin oluşmasını sağlamak ve oluşacak bu iradenin gerek üçüncü şahıslarla olan ilişkilerde, gerek tüzel kişinin iç işleyişinde ortaya konması için yetkili kılınan kişi veya kişi toplulukları olarak tanımlanabilir.¹¹

Tüzel kişinin iradesini oluşturan ve bu iradenin hukuk alanına yansımaları sağlayan organlar, tüzel kişinin karar verme, yürütme ve denetleme fonksiyonlarını üstlenmiş bulunan, tek bir kişiden (yönetici, müdür, denetçi)

7 Öztan, Tüzel Kişiler (Ders Notları), Ankara, 1994, s. 31.

8 Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 167; Dural/Öğüz, s. 237.

9 Ayan/Ayan, s. 128; Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 167; Dural/Öğüz, s. 237.

10 Köprülü, B.: Medenî Hukuk, 2. bs., İstanbul, 1984, s. 418; Ayan/Ayan, s. 128.

11 Dural/Öğüz, s. 237; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 82; Akünal, s. 34. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2004 / 21-406 esas ile 2004/434 sayılı kararında; 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 49 ve 50. maddelerinde; tüzel kişilerin, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla fiil ehliyetini kazanacakları ve iradelerini bu organları aracılığıyla açıklayacakları, aynı şekilde HUMK'nun 39. maddesine göre ehliyeti haiz olan tüzel kişilerin yasal organları ile hareket edeceklerinin hüküm altına alındığını, organların, hukuki işlemleri ve diğer bütün fiilleriyle tüzel kişiyi borç altına soktuklarını, tüzel kişinin, fonksiyonlarını, kanuna veya ana sözleşmesine göre, bağımsız olarak yerine getirmek üzere seçilen veya atanan ya da kendisine bu fonksiyonları bağımsız olarak yerine getirmek üzere fiilen ve dışarıdan belli olacak şekilde yetki verilen kişi ya da kişi gruplarına organ adı verildiğini, organların, hükmi şahsın iradesini açıklayarak, tüzel kişiyi içeride yönetip, dışa karşı da temsil ettiklerini, tüzel kişinin organından söz edebilmek için onun mutlaka tüzel kişinin irade ve karar organı olmasının zorunlu olmadığını, genel kurul ve yönetim kurulu yanında çeşitli yöneticilerin de tüzel kişinin organı olarak değerlendirilebileceğini, bu kapsamda, genel olarak dış ilişkilerde, bazı kimselerin tüzel kişinin hukuki muamelelerine katılması öngörülmüşse, bu kimselerin de tüzel kişinin organı sayılacaklarını hükme bağlamıştır (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, E. T: 20.06.2011).

oluşabileceği gibi, bir kişi topluluğu, bir kurul biçiminde (genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu) de oluşabilir.¹²

Organ, tüzel kişinin bünyesinde yer alan ve ondan ayrılması mümkün olmayan bir parçası durumundadır.¹³ Tüzel kişiden bağımsız bir varlığı yoktur. Tüzel kişi organları aracılığıyla faaliyette bulunup iradesini açıkladığı ve hukukî işlemler yaptığı için, organ tüzel kişinin zorunlu bir unsurudur.¹⁴ Ayrıca organların sürekli olarak kurulamamasının, tüzel kişinin kanundan dolayı kendiliğinden dağılması sonucunu doğurması veya organsız kalan tüzel kişinin fiil ehliyetini yitirmesi bu zorunluluğun sonuçlarındandır.¹⁵

C- ORGANLARIN TÜRLERİ

Tüzel kişiler, sahip olacakları organları kendi tüzükleriyle serbestçe belirleyebilirler. Ancak kanun koyucu organların tüzel kişi açısından arz ettiği önemi dikkate alarak her tüzel kişi türünde bulunması gerekli olan organları belirlemiş ve tüzel kişinin kurulabilmesi veya fiil ehliyetini kazanabilmesi için bu organların varlığını şart koşmuştur. Bu organlara kanunî organ ya da zorunlu organ denir.¹⁶ Tüzel kişiler kanun koyucunun öngördüğü zorunlu organların yanında, amaçlarına, örgütlenme yapılarına ve faaliyet alanlarına göre başka organlar da tayin edebilirler.¹⁷ Bu organlara da seçimlik ya da ihtiyarî organ denir.

1- Kanunî (Zorunlu) Organlar

Kanunî organlar, tüzel kişinin iradesinin oluşmasını sağlayan yani davranış biçimini belirleyen ve tüzel kişinin iç işleyişiyle ilgili kararlar alan irade organı ile alınan bu kararları yerine getiren ve tüzel kişinin iradesine uygun olarak onun işleyişini sağlayan temsil organıdır.¹⁸

Dernekler açısından genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kurulu zorunlu organlardır. Bu husus Türk Medenî Kanunu'nun 72' inci maddesinde ve dernekler Kanunu'nun 19. maddesinde açıkça ifade edilmiştir. Ticaret Kanunu'nunda ticaret şirketleri açısından yönetim kurulu ortak zorunlu organ olarak belirtilmekle birlikte, bazı şirket türleri için genel kurulun da zorunlu organ olarak düzenlendiği görülmektedir (TTK. 360 vd, 480, 536). Vakıflar

12 Özsunay, s. 72; Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 167; Akünal. Teoman, s. 34.

13 Akipek-Güral/Akıntürk, s. 562

14 Akipek-Güral/Akıntürk, s. 562; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 31; Veldet, H.: Medenî Hukuk Şahsın Hukuku, İstanbul, 1945, s. 183.

15 Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 167; Akipek-Güral/Akıntürk, s. 562.

16 Akipek-Güral/Akıntürk, s. 563; Dural/Öğüz, s. 241; Akünal, s. 36.

17 Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 98; Akünal, s. 36; Dural/Öğüz, s. 241.

18 Özsunay, s. 73; Akipek-Güral/Akıntürk, s. 563.

açısından ise yönetim kurulu zorunlu organdır.¹⁹

Tüzel kişinin iç işleyişinde söz sahibi olan, davranış biçimini belirleyen ve tüzel kişinin önemli kararlarını alan organlar, karar organı iç organ olarak da adlandırılırlar.²⁰ Örneğin; genel kurul. Buna karşılık, tüzel kişinin işlerini görüp alınan kararları yerine getiren organlar da yürütme organı- dış organ olarak adlandırılırlar.²¹ Örneğin; yönetim kurulu.

2- Seçimlik (İhtiyarî) Organlar

Tüzel kişiler, kanunî ya da başka bir ifadeyle zorunlu organlar dışında, amaçlarına ve içyapılarına uygun olarak, kanunun emredici hükümlerine aykırı olmamak şartıyla kendileri açısından gerekli gördükleri işleri yapacak organlara da sahip olabilirler.²² Örneğin, danışma kurulu, haysiyet divanı, bilim kurulu vs. gibi. Bu organların nelerden ibaret olacağı kuruluş sırasında tüzükte, vakıf senedinde veya ana sözleşmede gösterilebileceği gibi, daha sonra alınacak kararlarla da belirlenebilir.²³ Bu husus, tamamen tüzel kişinin iradesine bırakıldığından ve bu organların yokluğunda dahi, tüzel kişi, zorunlu organları varsa fiil ehliyetine sahip olacağından bu tür organlar seçimlik (ihtiyarî) organlar olarak adlandırılır.²⁴

II- TÜZEL KİŞİLERİN HAKSIZ FİİL EHLİYETİ

A- GENEL OLARAK

Tüzel kişiler, organları aracılığıyla kullandıkları, hukukî işlem, tasarruf ve dava ehliyetine sahiptirler. Aynı şekilde tüzel kişiler, organlarının yapmış oldukları hukuka aykırı fiiller sonucunda üçüncü kişilere vermiş oldukları zararlardan dolayı sorumluluk ehliyetine de sahiptirler.²⁵

Türk Medenî Kanunu' nun 50'nci maddesinin ikinci fıkrasında “ organlar, hukukî işlemleri veya diğer bütün fiilleriyle tüzel kişiyi borç altına sokarlar” denilmektedir. Kanun koyucunun fıkrada düzenlemiş olduğu “ diğer bütün fiiller” ile örtülü olarak ifade edilen husus, organların haksız fiilleridir.²⁶ Tüzel kişilerin, organlarının haksız fiillerinden sorumlu olmaları hakkaniyet ilkesinin

19 Akünel, s. 36; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 97; Dural/Öğüz, s. 241; Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 167.

20 Özsunay, s. 73; Dural/Öğüz, s. 241; Köprülü, s. 420.

21 Dural/Öğüz, s. 241; Özsunay, s. 73.

22 Akünel, s. 36.

23 Akipek-Güral/Akıntürk, s. 564; Dural/Öğüz, s. 241; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 98.

24 Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 168; Akipek-Güral/Akıntürk, s. 564.

25 Birsen, K.: Medenî Hukuk Dersleri, İstanbul, 1963, s. 179; Özsunay, s. 77; Akipek-Güral/Akıntürk, s. 567; Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 169.

26 Hatemi, H.: Kişiler Hukuku Dersleri, İstanbul, 1992, s. 159; Dural/Öğüz, s. 245; Özsunay, s. 77; Köprülü, s. 423; Akipek/ Akıntürk, s. 567; Akünel, s. 41; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 127; YHGK., 26.03.2003, E. 2003/ 18-173, K. 2003/191 (Meşe İçtihat ve Bilgi Bankası, E.T: 18.06.2011).

bir gereğidir.²⁷

Türk Medenî Kanunu' nun 50'nci maddesi ikinci fıkrasında hüküm altına alınan, tüzel kişilerin organlarının üçüncü kişilere vermiş oldukları zararlardan sorumlu olmaları hususu, Türk Ticaret Kanunu' nda şirketlerin sorumluluklarını düzenleyen maddeler arasında da yer almıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 321'inci maddesinin son fıkrasında “Temsile veya idareye salahiyetli olanların vazifelerini yaptıkları sırada işledikleri haksız fiillerden anonim şirket mesul olur” hükmüyle anonim şirketlerin; 542' nci maddesinin son fıkrasında da “Vazifelerini ifa dolayısıyla müdürlerin işlemiş oldukları haksız fiillerden şirket mesul olur” hükmüyle limited şirketin haksız fiil ehliyeti düzenlenmiştir. Yine Türk Ticaret Kanunu' nun kolektif şirketlere ilişkin 177/II'nci maddesi ile komandit şirketleri düzenleyen 256'ncı ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketleri düzenleyen 476' ncı maddelerinde de aynı hususa yer verilmiştir.²⁸

Tüzel kişilerin haksız fiillerinden sorumluluk ehliyeti değerlendirilirken, bu sorumluluğun sadece organların kusurlu fiillerinden kaynaklandığı anlaşılmamalıdır. Bunun yanı sıra, ayrıca objektif sorumluluk durumlarında da, tüzel kişinin meydana gelen zararı karşılama yükümlülüğü söz konusudur.²⁹ Örneğin tüzel kişi, adam çalıştıran sıfatıyla Borçlar Kanunu'nun 55' inci maddesine göre sorumlu tutulabileceği gibi, yapı ve eser malikinin sorumluluğuna ilişkin Borçlar Kanunu'nun 58 veya taşınmaz malikinin sorumluluğuna ilişkin Türk Medenî Kanunu'nun 730' uncu maddesine göre de sorumlu tutulabilir. Bu sorumluluk türünde tüzel kişinin organının kusurlu olup olmaması önemli değildir.³⁰

B- HUKUKÎ NİTELİĞİ

Tüzel kişilerin, organlarının haksız fiillerinden dolayı sorumlu tutulacakları kanunen hükme bağlanmakla birlikte kanunî düzenlemelerde bu sorumluluğun hukukî niteliği ile ilgili bir açıklamaya yer verilmemiştir. Tüzel kişilerin sorumluluğunun bir kusur sorumluluğu mu yoksa kusursuz sorumluluk mu olduğu doktrinde de tartışmalıdır. Bu konuda iki görüş ileri sürülmektedir.

27 Hatemi, s. 159.

28 Yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nun anılan hükümlerine paralel olarak 01/07/2012 tarihinde yürürlüğe girecek olan 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun kolektif şirketlere ilişkin 234/II, komandit şirketlere ilişkin 318/I, anonim şirketlere ilişkin 371/V ve limited şirketlere ilişkin 632'inci maddelerinde de tüzel kişilerin organlarının haksız fiillerinden sorumluluklarına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

29 Özsunay, s. 77; Akünel, s. 41; Şener, s. 151.

30 Akünel, s. 41; Şener, s. 151.

Tüzel kişiyi gerçek kişi olarak nitelendiren görüşün kabul ettiği üzere, organların haksız fiillerinden dolayı sorumluluğu bir kusur sorumluluğudur. Bu görüşe göre, organ tüzel kişinin iradesinin oluşumuna ve açıklanmasına katılarak tüzel kişinin sahip olduğu şahsiyetin bir kısmını teşkil eder ve fiil ehliyetini kullanarak, gerçek kişi olarak addedilen tüzel kişinin bir fiilini gerçekleştirir. Dolayısıyla tüzel kişi, gerçek kişiler gibi bir iradeye sahiptir. Organın faaliyetleri sırasında açıkladığı irade tüzel kişinin iradesidir. Bu nedenle, TMK. 50/ III' üncü maddesi uyarınca tüzel kişinin sorumluluğu bir kusur sorumluluğudur.³¹

Buna karşılık tüzel kişinin gerçek bir kişi gibi iradesinin olamayacağını kabul eden diğer bir görüşe göre ise, organın hukuka aykırı fiillerinden dolayı tüzel kişinin sorumluluğu, bir kusursuz sorumluluk halidir. Kusurlu bir davranıştan söz edilebilmesi için, kusurlu hareket eden kişinin hem hukuk düzeninin kendisinden beklediği ortalama davranışları sergilememesi hem de ayırt etme gücüne sahip olması şartları aranır. Fakat her iki şartın da gerçekleşebilmesi, tüzel kişi açısından söz konusu değildir. Ancak kanun koyucu, hakkaniyet gereği tüzel kişi adına faaliyette bulunan organların fiillerinden tüzel kişinin sorumlu olacağını hüküm altına almıştır. Burada, tüzel kişinin organı sıfatıyla hareket eden gerçek kişilerin kusurlu davranışlarından, tüzel kişinin kusursuz olarak sorumlu tutulması söz konusudur.³²

C- ŞARTLARI

1- Bir Organın Fiilinin Bulunması

Tüzel kişiler organları aracılığıyla hareket ettiklerinden, sorumluluğundan söz edilebilmesi için öncelikle bir organın fiilinin söz konusu olması gerekir.³³ Ayrıca, organı oluşturacak gerçek kişilerin seçiminde bu kişilerin hukukî nitelikleri tüzel kişinin sorumluluğuna etki etmemekle beraber, kural olarak organa üye seçilecek kişiler ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmalıdır.³⁴ Ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kimsenin kendi adına bile hukukî bir işlemde bulunamazken tüzel kişiyi temsilen onun adına işlemler yapması veya tasarruflarda bulunması düşünülemeyeceğinden bu şartların aranması yerinde

31 Bu görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Özsunay, s. 78; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 114; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 218-219.

32 Bu görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Özsunay, s. 78; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 114; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 219.

33 Tunçomağ, s. 107; Özsunay, s. 78; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 127; Akünal, s. 41; Köprülü, s. 418; Gençcan, s. 624.

34 Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 127.

olmuştur.

İlk bakışta, tüzel kişinin dış ilişkilerinde faaliyetlerini gerçekleştiren organların (yürütme organı veya dış organ) fiillerinden dolayı tüzel kişinin sorumluluğu akla gelse de, karar organlarının (iç organ) fiillerinden dolayı da tüzel kişinin sorumluluğu söz konusu olabilir.³⁵ Örneğin, hukukî bir ilişkide karşı tarafa yanlış bilgi vererek hataya düşmesine sebep olan müdürün haksız fiilinden dolayı tüzel kişi sorumlu tutulabilir.

Tüzel kişinin sadece organın işlediği fiillerden değil, organı oluşturan şahıslardan sadece birinin işleyebileceği fiillerden dolayı da sorumluluğuna gidilebilir. Örneğin derneğin, sadece yönetim kurulunun haksız fiillerinden dolayı değil, aynı zamanda kurulu oluşturan üyelerden birinin fiillerinden dolayı da sorumlu tutulması mümkündür.³⁶

2- Bu Fiilin Organın Faaliyet Alanı İçinde İşlenmiş Olması

Türk Medenî Kanunu, tüzel kişinin sorumluluğuna gidilebilmesi için, organların, hukuka aykırı bir fiili, görevlerini yerine getirmeleri sebebiyle ve görevleri sırasında işlemiş olmaları şartını açıkça düzenlememiştir. Ancak, bu şart, örneksime yoluyla Borçlar Kanunu'nun 55' inci maddesindeki düzenlemeden çıkarılabileceği gibi, Ticaret Kanunu'nun kolektif ortaklığa ilişkin 177/II' inci; anonim ortaklığa ilişkin 321/son; limited ortaklığa ilişkin 542/II' inci maddelerinde yer alan düzenlemelerden de çıkarılabilir.³⁷ Nitekim Borçlar Kanunu' nun 55'inci maddesindeki “Başkalarını istihdam eden kimse, maiyetinde istihdam ettiği kimselerin ve amelesinin hizmetlerini ifa ettikleri esnada yaptıkları zarardan mesuldür” hükmü; Türk Ticaret Kanunu' nun 321/ son fıkrasındaki “Temsile veya idareye salahiyyetli olanların vazifelerini yaptıkları sırada işledikleri haksız fiillerden anonim şirket mesul olur” şeklindeki hüküm, tüzel kişinin organlarının işlediği haksız fiillerden sorumlu

35 Özsunay, s. 78-79

36 Tunçomağ, s. 107; Özsunay, s. 79. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2003/4-359 esas 2003/406 karar 11.06.2003 tarihli kararında; organ kavramının kapsamına tüzel kişinin varsayılan iradesinin oluşmasında ve açıklamasında aracı olan kurul organlarının girdiğini ifade edildiğini, ancak organ kavramının fazla daraltılmasının her zaman uygun olmadığını, yalnız kurul organları , organ saymanın her zaman yeterli olmayabileceğini, madem ki organ tüzel kişinin (varsayılan) iradesinin oluşmasına ve açıklanmasına yol açmaktadır , şu halde kanun veya kuruluş belgeleri dolayısıyla belirli konularda karar verebilme ve icra edebilme yetkisini haiz olan kişilerin de organ sayılabileceğini, bu irade açıklamasının hukuki muameleler yanında sözleşme dışı sorumlulukta da söz konusu olacağını, TTK. nın 321 /V ve 1163 sayılı kanunun 59/3 maddesinin “ temsile ve iradeye (yönetime) salahiyyetli olanlar” lafzı ile sorumluluk çerçevesini de geniş tuttuğu sonucuna varılması gerektiğini, böylece haksız fiil sorumluluğundan yönetim kurulunun , organ kurul sıfatı ile birlikte hareket etmeleri yanında irade ve temsile yetkili bulunan yönetim kurulu üyelerinin ayrı ayrı fiilleri ile de tüzel kişiyi sorumluluk altına sokabileceklerinin kabul edilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, E.T: 20.06.2011, 16.04.2011).

37 Özsunay, s. 80.

olacağını açıkça ifade etmektedir.

Tüzel kişiler organları aracılığıyla hareket ettikleri için, haksız fiili işleyen, aslında organı oluşturan kişilerdir. Ancak organı oluşturan bu kişiler, tüzel kişinin faaliyet alanına giren bir işlevi ifa ettikleri sırada bir haksız fiil işlemiş olduklarından, bu fiilin tüzel kişiye bağlanması ve bunun sonuçlarından tüzel kişinin sorumlu olması hakkaniyete uygun bir sonuçtur.³⁸

Tüzel kişinin organının fiillerinden sorumluluğuna gidilebilmesinde önemli olan husus, hukuka aykırı sonucu doğuran fiilin hangi hallerde doğrudan doğruya organı oluşturan kişi ya da kişilere, hangi hallerde ise tüzel kişiye ait olduğunun tespitidir.³⁹ Tüzel kişilerin bir amacı gerçekleştirmek için kuruldukları ve bu amacı gerçekleştirmek için hak ve fiil ehliyetine sahip oldukları göz önüne alınırsa, organların, her tüzel kişinin türüne ve yapısına uygun olarak tanınan bu ehliyetlerin sınırlarını aşarak yapacakları fiillerden tüzel kişinin sorumlu tutulamayacağı sonucuna varılır.⁴⁰ Burada önem arz eden husus, haksız fiilin tamamının veya bir bölümünün, tüzel kişinin amacına yönelik faaliyetlerde bulunan organın genel yetki ve görev çevresine girip girmediğinin belirlenmesidir.⁴¹

Organın işlemiş olduğu bir haksız fiilden dolayı tüzel kişinin sorumluluğuna gidilebilmesi, ancak organın görevini yerine getirdiği, başka bir ifadeyle tüzel kişiyi temsil ettiği veya tüzel kişinin işlerini gördüğü sırada gerçekleşmiş olması halinde mümkündür.⁴² Böyle bir durumda, organ, kasdi veya ihmali olarak, yapmaması gereken bir davranışta bulunmuş olacağından, artık tüzel kişinin organının hukuka aykırı eylemlerinden sorumluluğuna gidilebilmesi mümkün hale gelecektir.⁴³ Bu husus, Türk Medenî Kanunu 50/ II' inci maddesinde açıkça belirtilmemekle birlikte, tüzel kişi adına organları

38 Akipek-Güral/Akıntürk, s. 567.

39 Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 133.

40 Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 133-134.

41 Özsunay, s. 80; Köprülü, s. 423.

42 Akipek-Güral/Akıntürk, s. 568; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 133; Birsen, s. 179; Köprülü, s. 423; Dural/Öğüz, s. 245. İsviçre Federal Mahkemesi bir kararında (BGE 48 II 9), sekreterin başkanın imzasını taklit ederek üçüncü kişiden aldığı bir ödünç paradan dolayı tüzel kişiyi sorumlu tutabilmiştir. Zira, somut olayda paraya ilişkin işlemleri sekreterin yapabilme yetkisi tüzükte tanınmıştı, yani böyle bir borç senedi imzalamak genel yetkisi içinde idi. Başka bir kararında (BGE 105 II 289=JdT 1980 I 374) Federal mahkeme bir banka müdürünün banka adına iki imza ile tanzim edilebilecek bir kambiyo senedini, kendi imzasını ve taklit ettiği diğer bir görevlinin imzasını atarak vermesi yüzünden zarara uğrayan üçüncü şahsa karşı bankanın, organının haksız fiili sebebiyle sorumlu olacağını kabul etmiştir. Bir diğer kararında da Yüksek Mahkeme (BGE 79 II 70), bir hokey kulübünü, bir maçta bazı seyircilerin uğradığı zarardan sorumlu tutmuştur. Zira başkan (organ) gerekli önlemleri almadan maç oynatmıştı (Naklen Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 219).

43 Özsunay, s. 80; Tunçomağ, s. 108

tarafından yapılacak fiillerin, sadece görevin icrasıyla ilgili olduğu sürece tüzel kişiyi sorumlu kılacağı işin mahiyetinin gereğidir.⁴⁴

Organın hukuka aykırı fiili, görevini yerine getirdiği bir aşamada değil, bilakis görevle ilişkisi olmayan, kişisel menfaatlerine yönelik bir davranış neticesinde ortaya çıkmış ise, organın bu davranışı dolayısıyla karşı tarafa verdiği zararlardan tüzel kişi sorumlu tutulamaz.⁴⁵ Örneğin, müşterisiyle tartışmaya giren bir şirket müdürünün, müşteriye hakaret etmesinden veya müşteriyi yaralamasından, yönetim kurulu üyelerinden birinin çalışanlardan birine kişisel meselelerinden dolayı kötü davranmasından, organ sıfatını taşıyan bir kimsenin, tüzel kişinin işlerini yerine getirmek için araçla giderken trafikte tartıştığı kişiye karşı işlemiş olduğu haksız fiilden veya tüzel kişinin işlerini görürken yaptığı hırsızlıktan tüzel kişi sorumlu olmaz.⁴⁶

3- Fiilin Hukuka Aykırı ve Organın Kusurlu Olması

Tüzel kişilerin, Türk Medenî Kanunu 50/II.'inci maddesi uyarınca sorumlu tutulabilmesinin üçüncü şartı, organın işlediği fiilin hukuka aykırı olması ve zararlı sonucun organın kusuru neticesinde ortaya çıkmasıdır.⁴⁷ Burada tek başına organın kusurundan bahsedilemeyeceğinden kusurun, fiili işleyen organı oluşturan kişi veya kişilere göre belirlenmesi söz konusudur.⁴⁸ Tüzel kişinin organı sıfatıyla hareket eden ve hukuka aykırı sonucu isteyen veya hukuka aykırı sonucun doğmasını engellemek için gerekli çabayı göstermeyen kişi veya kişiler kusurlu olacaktır.

Tüzel kişinin sorumlu tutulabilmesi için, öncelikle, kusur ve hukuka aykırılık bakımından, Borçlar Kanunu 41' inci maddesinde haksız fiillerden dolayı sorumluluğa ilişkin şartların organ açısından gerçekleşmiş olması gerekir. Yani, organ, tüzel kişinin işlevlerini yerine getirirken, hukuka aykırı bir davranışı ile üçüncü kişilere zarar vermeli, organ kusurlu olmalı ve hukuka aykırı davranış ile ortaya çıkan zarar arasında uygun illiyet bağı⁴⁹ bulunmalıdır.⁵⁰

Organın davranışının hukuka aykırı olması, gerçek kişilerde olduğu gibi bazı hallerin gerçekleşmesi durumunda ortadan kalkabilir. Bu nedenle, genel

44 Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 133.

45 Veldet, s. 186; Özsunay, s. 81; Tunçomağ, s. 108; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 220; Akipek-Güral/Akıntürk, s. 568; Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 169.

46 Dural/Öğüz, s. 246

47 Özsunay, s. 81

48 Tunçomağ, s. 108; Özsunay, s. 81.

49 Uygun İlliyet Bağı; zararın haksız fiil neticesinde meydana gelmiş olmasıdır. Başka bir deyişle söz konusu haksız fiilin; genel hayat tecrübesine ve olayların normal akışına göre böyle bir zarara sebep olabilecek nitelikte olması gerekir.

50 Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 218; Özsunay, s. 81; Dural/Öğüz, s. 246; Akünal, s. 41; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 36-37.

anlamda özel hukuktan kaynaklanan bir hakkın kullanılması, haksız eylemden zarar görenin buna razı olması, meşru müdafaa ve ıztırar hali gibi hukuka aykırılığı ortadan kaldıracacağı kabul edilen haller, organların fiilinin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmada da kıyas yoluyla uygulanabilir.⁵¹

Kanun koyucunun kusursuz sorumluluğu kabul ettiği durumlarda ise, organın kusurlu bir fiili aranmaksızın tüzel kişinin sorumluluğu söz konusu olur. Bu nedenle, tüzel kişi, aynen gerçek kişilerde olduğu gibi, Borçlar Kanunu'nun 55'inci maddesine göre adam çalıştıran olarak, 58'inci maddesine göre yapı ve eser maliki olarak ve Türk Medeni Kanunu'nun 730'uncu maddesine göre taşınmaz maliki olarak, organın kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın sorumlu olur.⁵²

D- HÜKÜMLERİ

1- Tüzel Kişinin Sorumlu Tutulması

Tüzel kişi, yukarıda sayılan şartlar gerçekleştiği takdirde, organlarının hukuka aykırı eylemlerinden dolayı, doğrudan doğruya sorumlu olur (TMK. md. 50/II).⁵³ Tüzel kişinin sorumlu tutulacağı zarar, organın haksız fiili neticesinde üçüncü kişilerin malvarlıklarında eksilmeye neden olan maddi bir zarar olabileceği gibi, üçüncü kişilerin şahsiyet haklarına haksız bir saldırı dolayısıyla duydukları manevi bir acı ve üzüntüye neden olan manevi bir zarar da olabilir.⁵⁴

Organların görevlerini yerine getirdikleri sırada, hukuka aykırı davranışları sonucunda zarara uğrayan kişiler, organın faaliyeti tüzel kişinin faaliyetimiş gibi kabul edildiği için, tüzel kişiye karşı, maddi ve manevi tazminat davası açabilecekleri gibi, tecavüzün giderilmesi veya önlenmesi davalarını da açarak hukuksal korunma isteyebilirler.⁵⁵

Tüzel kişi, organlarının haksız fiilleri sonucu ortaya çıkan zararlardan tüm malvarlığıyla sorumlu olur.⁵⁶ Aynen gerçek kişilerde olduğu gibi tüzel kişilerin de sahip oldukları alacak hakları, mülkiyet ve sınırlı aynî hakları, miras hukukuna ilişkin olarak atanmış mirasçı ve vasiyet alacaklısı olabilme hakları doğrultusunda, sahip olacakları değerlerin tamamı bu sorumluluğun

51 Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 132.

52 Tunçomağ, s. 108; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 139; Akünel, s. 41; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 220.

53 Özsunay, s. 81; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 218; Y. 18. HD. 02.07.2001 T. 4887 E., 6748 K. (Gençcan, s. 625-627).

54 Dural/Öğüz, s. 246; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 134.

55 Tunçomağ, s. 108; Özsunay, s. 81.

56 Özsunay, s. 81; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 145; Hatemi, s. 159.

kapsamına girebilecektir.⁵⁷

2- Organın Sorumlu Tutulması

Tüzel kişinin sorumlu tutulduğu durumlarda, haksız fiili gerçekleştiren organın da kusurunun bulunması halinde, Türk Medenî Kanunu 50/III' üncü maddesine göre, organ sıfatını taşıyan kişi ya da kişiler de zarar görene karşı sorumlu olacaktır.⁵⁸ Bu durumda, zarar görene karşı, hem tüzel kişi, hem de kusurlu hareketi sonucu bir zarar doğmasına neden olan organ, zincirleme (müteselsil) sorumluluk esaslarına göre sorumludurlar.⁵⁹ Bu nedenle, zarara uğrayan kişi, doğrudan doğruya tüzel kişiye veya organdan herhangi birine başvurarak, zararının tamamını sadece birinden isteyebileceği gibi, dilerse her ikisine birden dava açarak da zararının karşılanmasını talep edebilir.⁶⁰

3- Tüzel Kişinin Organa Başvurması (Rücu Etmesi)

Zarara uğramış olan kimsenin, Türk Medenî Kanunu 50/II'inci maddesi uyarınca, yalnızca tüzel kişiye dava açması durumunda, zararı karşılayan tüzel kişi, aralarındaki hukukî ilişki çerçevesinde kusurlu organına rücu edebilir.⁶¹ Çünkü tüzel kişi ile organı arasında, sorumluluk açısından Borçlar Kanunu'nun 51'inci maddesinde düzenlenen eksik teselsül söz konusudur. Bu hükme göre, tüzel kişi, zararı karşılamakla yükümlü olduğu oranda kusurlu olan organına başvurabilir.⁶²

Organının zarar doğuran haksız fiilinden dolayı tüzel kişinin organa rücu edip etmeyeceği iç ilişkide söz konusu olup, üçüncü kişilere karşı önem taşımaz. Tüzel kişi, organ ile arasındaki hizmet akdi veya vekâlet akdi gibi hukukî bir ilişki çerçevesinde organına rücu edebilir.⁶³

Tüzel kişinin organının birden çok kişiden oluştuğu yani kurul organın söz konusu olduğu durumlarda, haksız fiil, organı oluşturan kişilerin tamamı tarafından değil de, bir veya birkaçı tarafından işlenmişse, sorumluluk sadece haksız fiili yapan kişi veya kişiler için ortaya çıkacağından, zararı karşılayan tüzel kişi, organın tamamına değil, sadece sorumlu kişi veya kişilere başvurabilir.⁶⁴

57 Akünel, s. 27; Veldet, s. 180.

58 Dural/Öğüz, s. 246; Tunçomağ, s. 109; Özsunay, s. 81; Köprülü, s. 423.

59 Özsunay, s. 81; Tunçomağ, s. 109; Hatemi, s. 159- 160; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 37; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 218; Ayan/Ayan, s. 128.

60 Gençcan, s. 624; Özsunay, s. 82; Akipek-Güral/Akıntürk, s. 568; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 218; Zevkliler/Havutçu/Gürpınar, s. 169; Şener, s. 151.

61 Özsunay, s. 82; Dural/Öğüz, s. 247; Tunçomağ, s. 109.

62 Dural/Öğüz, s. 247; Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 147; Tunçomağ, s. 109; Özsunay, s. 82.

63 Öztan, Tüzel Kişilerde Organ Kavramı, s. 147.

64 Dural/Öğüz, s. 247.

E- TÜZEL KİŞİNİN YARDIMCI ŞAHISLARIN FİİLLERİNDEN SORUMLULUĞU

Tüzel kişiler yalnız organları aracılığıyla değil, ayrıca bu organların seçtiği ve kendilerine görev verdiği temsilci, müstahdem, kapıcı, odacı gibi yardımcı kişiler aracılığıyla da faaliyetlerini gerçekleştirebilirler.⁶⁵ Tüzel kişilerin bazı işlevlerini yerine getirirken temsilci veya müstahdem gibi yardımcı kişilere başvurması halinde, bu kişiler tüzel kişiye sözleşme ile bağlı olup organ sıfatına haiz olmadan tüzel kişi için faaliyette buldukları, kendilerine verilen talimatlarla bağlı oldukları ve bağımsız hareket edemediklerinden, bunlar bakımından tüzel kişilere özgü Türk Medenî Kanunu'nun 50'inci maddesinde yer alan hükümler uygulanamayacaktır.⁶⁶ Bu durumda, yardımcı şahısların niteliğine ve tüzel kişilerle yardımcı kişiler arasındaki ilişkilerin özelliğine göre Borçlar Kanunu hükümleri uygulama alanı bulur. Örneğin, bu kişiler, temsilci olarak hareket etmekte iseler, Borçlar Kanunu'nun 32 vd. maddeleri; yardımcı şahıs sıfatıyla faaliyette bulunuyorlarsa, Borçlar Kanunu 55'inci veya 100'üncü maddeleri uygulanır.⁶⁷

SONUÇ

Ekonomik alandaki gelişmelerle birlikte tüzel kişilerin iş ilişkilerinde daha fazla yer almaya başlamaları, tüzel kişinin sorumluluğu hususunu ön plana çıkarmıştır.

Tüzel kişiler iradelerini organları aracılığıyla açıklarlar. Buna bağlı olarak da tüzel kişiler, organlarının hukuka aykırı eylemleri sonucunda başkalarının uğradığı zararlardan da sorumlu olurlar.

Tüzel kişilerin, organlarının haksız fiillerinden dolayı sorumlu tutulacakları kanunen hükme bağlanmakla birlikte kanunî düzenlemelerde bu sorumluluğun hukukî niteliği ile ilgili bir açıklama yer almamaktadır. Dolayısıyla tüzel kişilerin sorumluluğunun bir kusur sorumluluğu mu yoksa kusursuz sorumluluk mu olduğu hususu doktrinde tartışma konusu olmuştur. Tüzel kişiyi gerçek kişi olarak nitelendiren görüşe göre, organların haksız fiillerinden dolayı sorumluluk bir kusur sorumluluğudur. Tüzel kişinin gerçek

65 Özsunay, s. 75; Dural/Öğüz, s. 247; Köprülü, s. 423; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 215.

66 Köprülü, s. 423; Özsunay, s. 75; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 215; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 34; Dural/Öğüz, s. 247.

67 Özsunay, s. 75; Öztan, Tüzel Kişiler, s. 34; Dural/Öğüz, s. 247; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 215. Örneğin, derneğin taraf olduğu bir davayı takip etmek için yetkili organ tarafından vekil tayin edilen avukat, bir organ olmayıp yardımcı şahıstır. Avukatın tüzel kişi ile olan hukukî ilişkisi, kural olarak vekalet sözleşmesi hükümlerine tabi olur. Verilen temsil yetkisi açısından BK. m. 32 vd. da düzenlenen iradi temsil hükümleri uygulanır.

bir kişi gibi iradesinin olamayacağını kabul eden diğer bir görüşe göre ise, organın hukuka aykırı fiillerinden dolayı tüzel kişinin sorumluluğu, bir kusursuz sorumluluk halidir.

Tüzel kişinin organlarının fiilinden sorumlu olabilmesi için; organın bir fiili söz konusu olmalı, bu fiil hukuka aykırı olmalı, görevlerini yerine getirmeleri sebebiyle ve görevleri sırasında işlemiş oldukları hukuka aykırı fiil ile zarar arasında illiyet bağı olmalıdır.

Tüzel kişi, yukarıda sayılan şartlar gerçekleştiği takdirde, organlarının hukuka aykırı eylemlerinden dolayı, doğrudan doğruya sorumlu olacaktır. Tüzel kişinin sorumlu tutulduğu durumlarda, haksız fiili gerçekleştiren organın da kusurunun bulunması halinde, Türk Medenî Kanunu'nun 50/III' üncü maddesine göre, organ sıfatını taşıyan kişi yada kişiler de zarar görene karşı sorumlu olacaktır. Zarara uğramış olan kimsenin, Türk Medenî Kanunu'nun 50/II'inci maddesi uyarınca, yalnızca tüzel kişiye dava açması durumunda, zararı karşılayan tüzel kişi, aralarındaki hukukî ilişki çerçevesinde kusurlu organına rücu edebilir.

KAYNAKÇA

AKİPEK-GÜRAL, Jale /AKINTÜRK, Turgut : Türk Medeni Hukuku-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, Cilt: I, 4. Bası, İstanbul, 2002.

AKÜNAL, Teoman : Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1995.

AYAN, Mehmet /AYAN, Nurşen : Kişiler Hukuku, Konya, 2007.

BİRSEN, Kemaleddin : Medeni Hukuk Dersleri, İstanbul, 1963.

DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ Tufan : Kişiler Hukuku, 9. Bası, İstanbul, 2009.

GENÇCAN, Ömer Uğur : 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, Cilt : I, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2007.

HATEMİ, Hüseyin: Kişiler Hukuku Dersleri, İstanbul, 1992.

KÖPRÜLÜ, Bülent : Medeni Hukuk, 2. Baskı, İstanbul, 1984.

OĞUZMAN, M. Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY- ÖZDEMİR, Saibe : Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 9. Bası, İstanbul, 2009.

ÖZSUNAY, Ergun : Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, 5. Bası, İstanbul, 1982.

ÖZTAN, Bilge: Medeni Hukuk Tüzel Kişilerinde Organ Kavramı ve Organın Fiillerinden Doğan Sorumluluk, Ankara, 1970 (Tüzel Kişilerde

Organ Kavramı).

ÖZTAN, Bilge : Tüzel Kişiler (Ders Notları), Ankara, 1994 (Tüzel Kişiler).

SEROZAN, Rona : Tüzel Kişiler, İstanbul, 1990.

ŞENER, Esat : Kişinin (Şahsın) Hukuku, Ankara, 1997.

TUNÇOMAĞ, Kenan : İşletme Hukuku, Cilt: I, İstanbul, 1970.

VELDET, Hıfzı : Medeni Hukuk Şahsın Hukuku, İstanbul, 1945.

ZEVKLİLER, Aydın / HAVUTÇU, Ayşe / GÜRPINAR, Damla : Medeni Hukuk, Temel Bilgiler, 6. Bası, Ankara, 2008.

Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası.